

OVAJ PROJEKAT FINANSIRA EVROPSKA UNIJA

POLICY BRIEF

Procena uzrasta maloletnih migranata bez pratnje u Srbiji

LOVE
Law, Order, Values

Pravo, Red, Vrednosti, za migrante/azilante/lude kojima je dodeljen azil u ostvarivanju svojih prava bez diskriminacije

The European Union's Civil Society Programme 2015 for Serbia

Projekat „LOVE Pravo, Red, Vrednosti za migrante/azilante/osobe kojima je odobren azil, u ostvarivanju svojih prava bez diskriminacije“ finansira Evropska unija, a sprovodi Centar za zaštitu i pomoć tražiocima azila APC/CZA i partneri - BETA novinska agencija i Centar za istraživanje javnih politika. Stavovi izneti u ovom dokumentu i tokom realizacije projekta ne izražavaju nužno stavove Evropske unije.

Ovaj policy brief „Procena uzrasta maloletnih migranata bez pratnje u Srbiji“ su pripremili CIJP i APC/CZA u okviru kampanje skretanja pažnje na najznačajnija pitanja u sistemu azila.

UVOD

Broj maloletnih migranata bez pratnje koja dolaze u i prolaze kroz Srbiju se iz godine u godinu povećava, kao i dužina njihovog boravka, ali i kompleksnost njihovih potreba (egzistencijalnih, razvojnih, zdravstvenih, obrazovnih, socijalnih i dr.). Kako migratorna kretanja postaju sve opasnija, tako i rizici od zloupotrebe maloletnika bez pratnje postaju sve veći i ozbiljniji i postaje urgentno pitanje njihove zaštite i obezbeđivanja odgovarajućih uslova u kojima mogu da nastave zdrav psihofizički razvoj, prekinut u okolnostima izbeglištva. Posebno je problematičan izostanak sveobuhvatne evidencije i broja maloletnika bez pratnje, s obzirom da različite državne institucije na različit način vode evidenciju o svojim korisnicima¹. Prvi korak u tome je svakako pravilna identifikacija osobe kao maloletne i bez pratnje. Kada se uzme u obzir da većina izbegličke dece nema dokument kojim potvrđuje svoj uzrast i identitet, razni problemi i zloupotrebe se mogu javiti prilikom utvrđivanja starosti, a zatim i identifikovanja maloletnika bez pratnje. Ukoliko maloletnici budu greškom prepoznati kao odrasli, njihova prava, dobrobit i razvoj su ugroženi, a oni ostaju u visokom riziku da budu žrtve različitih zloupotreba.

Ovaj dokument ima za cilj da pruži informacije o položaju maloletnika i situaciji u realnosti i na terenu, gde nesumnjivo postoji potreba za procenom uzrasta, ali i gde su se pojavile različite, uglavnom negativne prakse, kao što su *ad hoc* procene različitih aktera, isključivo na osnovu fizičkog izgleda osobe. Papir ima dalje za cilj da ponudi ideje i korake za rešavanje ovog gorućeg problema, među kojima je uspostavljanje jasnih principa i metoda procene uzrasta, a kako bi oni koji su zaista deca koja putuju sama dobili odgovarajuću zaštitu dok borave u Srbiji. Podaci koji su predstavljeni su pre svega rezultat ekstevne i dugogodišnje prakse na terenu, multidisciplinarnog tima Centra za zaštitu i pomoć tražiocima azila, koji svakodnevno dolazi u kontakt sa migrantima, tražiocima azila i izbeglicama. Kroz monitoring stanja i potreba maloletnika bez pratnje, kao i reagovanja drugih aktera azilnog sistema, pre svega službenika centara za socijalni rad i službenika Komesarijata za izbeglice i migracije, u periodu od januara 2018. godine do avgusta 2019. godine, došlo se do podataka koji su kvalitativno analizirani i čije su interpretacije i zaključci izvedeni iz njih predstavljeni u formi primećene prakse i primera koji to ilustruju.

¹ Tako, Komesariat za izbeglice i migracije (KIRS) ima podatak o broju dece koja putuju sama, a koja su smeštena u centre kojima KIRS rukovodi, lokalni i gradski centri za socijalni rad imaju podatak o broju dece koja su stupila u kontakt sa navedenim institucijama, dok Kancelarija za azil ima podatak o broju registrovane dece bez pratnje. Tako, u 2018 godini registrovano je svega 698 maloletnika bez pratnje, dok je u KIRS-ovim smeštajnim kapacitetima u istoj godini smešteno skoro dva i po puta više, odn. 1742 dece koja putuju sama. Gradski centar za socijalni rad u Beogradu (gde se i nalazi najveći broj ove dece) je stupio u kontakt sa svega njih 719, odn. manje od polovine.

² European Asylum Support Office (EASO), Practical guide on age assessment (second edition), European Asylum Support Office, 2018, str. 16-17. Dostupno na: <https://easo.europa.eu/sites/default/files/easo-practical-guide-on-age-assessment-v3-2018.pdf>

ZNAČAJ PRAVILNOG UTVRĐIVANJA UZRASTA MALOLETNIKA BEZ PRATNJE

Uzrast predstavlja izuzetno važnu informaciju o nečijem identitetu, karakteristikama, ranjivosti, specifičnim potrebama, poziciji koju ima u zajednici ali i uređuje odnos između države i osobe². U kontekstu prihvata migranata, od smeštaja, do ostvarivanja drugih prava, poput zdravstvene zaštite, obrazovanja, prava na rad, azilne procedure, uzrast često određuje obim tih prava i obaveza, stepen odgovornosti osobe, proceduralne garancije i stepen generalne zaštite, pa i relevantnost iskaza u azilnom postupku (npr. u slučajevima kada je razlog za traženje azila dečiji brak). U situaciji velikog priliva dece i mladih sa jedne strane i nemogućnosti sistema zaštite da odgovori na njihove potrebe, sve je veća potreba i svest o važnosti pravilne identifikacije i utvrđivanja uzrasta osobe koja tvrdi da je maloletna ili pak da je punoletna, a postoji sumnja u autentičnost njenog iskaza. Rizici od pogrešne identifikacije su dvosmerni. Sa jedne strane, dete može biti prepoznato kao odraslo, a onda u skladu sa tim i tretirano, ili odrasla osoba može biti identifikovana kao maloletna i biti smeštena zajedno sa maloletnim licima, što može da bude neprimereno, čak i rizično za decu koja tu borave.

Koliko je ova tema važna i delikatna, govori i da je Savet Evrope, oslanjajući se na izveštaj specijalnog izvestioca Generalnog sekretara za migracije i izbeglice Saveta Evrope, Tomaša Bočeka, o deci izbeglicama i migrantima³, doneo Akcioni plan zaštite dece izbeglica i migranata za period 2017-2019⁴, u kojem je jedna od važnih stavki u okviru pružanja efikasne zaštite upravo uspostavljanje novih smernica za procenu uzrasta kao i smernica za starateljstvo.

Kako bi osigurali da je postupak utvrđivanja uzrasta sproveden u skladu sa najboljim interesom deteta, na najpouzdanim mogući način, Evropska kancelarija za podršku pitanjima azila (EASO) je sačinila „Praktični vodič za procenu uzrasta“, dajući okvir za sprovođenje postupka, analizu najboljeg interesa deteta, osnovne principe, pregled metoda koje se koriste i ključne preporuke za unapređenje samog postupka. Takođe, Savet Evrope je objavio izveštaj „Procena uzrasta: Procedure, politike i prakse zemalja članica Saveta Evrope u poštovanju dečijih prava u kontekstu migracija“⁵, predstavljajući osnovne principe na kojima je zasnovana procena, metode sprovođenja procene, proceduralne zaštitne mere i zakonodavni okvir.

Rizici od pogrešne identifikacije su dvosmerni. Sa jedne strane, dete može biti prepoznato kao odraslo, a onda u skladu sa tim i tretirano, ili odrasla osoba može biti identifikovana kao maloletna i biti smeštena zajedno sa maloletnim licima, što može da bude neprimereno, čak i rizično za decu koja tu borave.

PRAVNI OKVIR I PRAKSA UTVRĐIVANJA UZRASTA MIGRANATA U SRBIJI

U Srbiji međutim, 11 godina nakon početka implementiranja zakona o azilu i nastanka azilnog sistema, ne postoji, niti je ikada postojala, procedura utvrđivanja uzrasta migranata. Prvobitni Zakon o azilu⁶ predviđa da se u situaciji nedostatka dokumenata, u obzir uzima izjava same osobe o svom identitetu te i svom uzrastu i ona se tretira kao validna, dok se u aktuelnom Zakonu o azilu i privremenoj zaštiti tako nešto ne precizira. Sa druge strane, u već pomenutoj situaciji velikog priliva dece i mladih koja putuju sama i ogromnog pritiska na sistem zaštite, pojavile su se *ad hoc*, nepouzdane, potpuno proizvoljne prakse, koje su se na žalost u određenim situacijama ustalile, dovodeći do toga da se u potpunosti ignoriše lična izjava o uzrastu i da se osobe identifikuju i tretiraju kao odrasli na osnovu veoma nepostojanih i subjektivnih kriterijuma onoga ko u konkretnom slučaju procenjuje (policijski službenik, predstavnik centra za socijalni rad ili veoma često službenik Komesarijata za izbeglice i migracije).

³ Council of Europe, Report of the fact-finding mission by Ambassador Tomáš Boček, Special Representative of the Secretary General on migration and refugees to Serbia and two transit zones in Hungary, Council of Europe, 2017, SG/Inf(2017)33. Dostupno na: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168075e9b2

⁴ Council of Europe Committee of Ministers, Council of Europe Action Plan on Protecting Refugee and Migrant Children in Europe, Council of Europe, 2017. Dostupno na: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168071484e

⁵ EASO, op.cit

⁶ Council of Europe Children's Rights Division, Age assessment: Council of Europe member states' policies, procedures and practices respectful of children's rights in the context of migration, Council of Europe, 2017. Dostupno na: <https://rm.coe.int/age-assessment-council-of-europe-member-states-policies-procedures-and/168074b723>

⁷ Zakon o azilu (Službeni glasnik RS, br. 109/2007), čl.32, stav 2. Dostupno na: <https://www.azilsrbija.rs/wp-content/uploads/2012/11/zakon-o-azilu.pdf>

⁸ Zakon o azilu i privremenoj zaštiti (Službeni glasnik RS, br. 24/2018). Dostupno na:

https://www.azilsrbija.rs/wp-content/uploads/2018/04/pdf_Lat_Zakonoaziluiprivremenoza%C5%A1titi_24.3.2018-23.pdf

Posledice nepostojanja jasne procedure utvrđivanja uzrasta i kriterijuma za njenu implementaciju, se grubo mogu podeliti u 2 grupe – pogrešno identifikovanje maloletnika kao punoletnih i pogrešno identifikovanje odraslih lica kao maloletnih. Pre svega, dolazi do propusta onda kada deca jesu maloletna, i to i tvrde, a službenici sa kojima dolaze u kontakt ih identifikuju kao odrasle. Takođe, dešava se i da sama deca izjavljuju da su punoletna jer se boje da će biti odvojeni od grupe sa kojom putuju, jer misle da neće moći da nastave put dalje, jer su im krijumčari rekli da tako kažu, itd. Praksa je pokazala da se u tim slučajevima skoro nikad ne preispituje data izjava iako se čak i na osnovu isključivo fizičkih karakteristika može javiti sumnja u date informacije o uzrastu. Time im se uskraćuje pravo na starateljsku zaštitu i ne postoje nikakve smeštajne i proceduralne garancije neophodne usled njihovog ranjivog položaja i specifičnih potreba. Tretirajući ih kao odrasle sistem ne uspeva da ih zaštiti od rizika od zloupotrebe, zlostavljanja, iskorisćavanja, kojima su kao deca izložena u daleko većoj meri nego odrasli. U drugom slučaju, punoletna lica se izjašnjavaju kao maloletna, bivaju tako identifikovana, i uživaju dodatna prava, namenjena maloletnim licima bez pratnje, bivaju smeštена zajedno sa decom, što može da dovede druge štićenike u rizik, opterećuju sistem starateljske i socijalne zaštite, itd.

ODREĐIVANJE UZRASTA MIGRANATA - ŠTA NAM GOVORE PODACI SA TERENA?

Usled velikog priliva migranata sa jedne strane, i neuspeha domaćeg zakonodavstva da pruži smernice za rešavanje spornih situacija u praksi, 2015. godine Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka, i socijalna pitanja donosi „Instrukciju o načinu postupanja centra za socijalni rad – organa starateljstva u realizaciji smeštaja maloletnih migranata/izbeglica bez pratnje”, koju dopunjuje 2017. i 2018. godine. Dok u prvoj Instrukciji, iz 2015. godine, nema pomena o identifikaciji maloletnika bez pratnje, pretpostavljajući da Centar reaguje po dobijenom obaveštenju o nađenom maloletnom migrantu bez pratnje (što implicira da je identifikaciju izvršio neko drugi), u instrukcijama iz 2017. i 2018. godine se ovaj postupak spominje. Konkretno, „Lice koje je ušlo na teritoriju Republike Srbije dobija status maloletnog migranta/izbeglice na osnovu: 1. izjave da je maloletno, 2. izvršene opservacije terenskog socijalnog radnika koji su prihvatili lice koje je izjavilo da je maloletno ili za koga se prepostavlja da je maloletno i bez pratnje. Dalje se navode koraci koje treba preduzeti na osnovu „potvrde opservacije ili intervjuo da je maloletno lice bez pratnje⁹. Prvi put se u jednom dokumentu (u ovom slučaju internom) spominje da je neophodan sud ovlašćenog službenika po pitanju uzrasta i drugih karakteristika osobe koja se predstavlja kao maloletnik bez pratnje ili za koju se sumnja da je maloletnik bez pratnje. Ovim su službenici centra za socijalni rad čak pozvani da sprovode određen postupak procene i utvrđivanja uzrasta u sklopu identifikacije, dok sa druge strane ne postoji nijedna procedura, smernice, pa ni član zakona koji taj postupak omogućava i reguliše. S obzirom da postoji potreba za tim, iskazana i kroz Instrukciju, službenici su prepušteni sami sebi da se rukovode svojim ličnim znanjima, veštinama, principima, donoseći na kraju subjektivan sud o nečemu što je veoma delikatno, a što utiče na čitav obim prava i zaštite koji osoba može da ostvari.

U praksi se pokazalo da se sud predstavnika različitih institucija o godinama starosti najčešće zasniva na 2 kriterijuma – postojanje potvrde o izraženoj namjeri za azil ili rešenja o otkazu boravka, i opservacije fizičkog izgleda. Uzrast su u praksi utvrđivali i socijalni radnici, policija, službenici Komesarijata za izbeglice i migracije.

Službenici centra za socijalni rad su obavezani da sprovode određen postupak procene i utvrđivanja uzrasta u sklopu identifikacije, ali, ne postoji nijedna procedura, smernice, pa ni član zakona koji taj postupak omogućava i reguliše. Službenici su prepušteni sami sebi da se rukovode svojim ličnim znanjima, veštinama, principima, donoseći na kraju subjektivan sud o nečemu što je veoma delikatno, a što utiče na čitav obim prava i zaštite koji osoba može da ostvari.

⁹ Ministarstvo za rad, zapošljavanje, socijalna i boračka pitanje RS (MINRZS), Instrukcija o načinu postupanja centra za socijalni rad – organa starateljstva, u realizaciji smeštaja maloletnih migranata/izbeglica bez pratnje, 2018

1. Postojanje potvrde o izraženoj nameri za azil u kojoj je utvrđen uzrast lica

Kada osoba poseduje potvrdu o izraženoj nameri za azil ili rešenje o otkazu boravka, koje u sebi sadrže informacije o datumu rođenja, utvrđivanje uzrasta i identifikaciju je sproveo policijski službenik. U većini slučajeva uzrast zabeležen na potvrdi se ne dovodi u pitanje, bez obzira na eventualnu nepodudarnost sa izjavom osobe o svojim godinama.

A.B. poreklom iz Pakistana, je u januaru 2018. godine došao u kancelariju APC/CZA i tražio pomoć. Objasnio je da je maloletnik bez pratnje i da je 2 puta u policijskoj stanici (u Beogradu) pokušao da izrazi nameru da traži azil i oba puta dobio otkaz boravka. Kontaktirana je socijalna radnica mobilnog tima, koja je rekla da su ga već procenili kao punoletnog, na osnovu toga što mu je na rešenju o otkazu boravka prema njegovoj izjavi napisano da je punoletan.¹⁰

Još jedan takav slučaj je pokazao da se po ovom pitanju radi o pravilu i da kad se jednom osoba registruje kao punoletna od strane policijskog službenika (do čega može da dođe usled jezičke i kulturološke barijere, drugačijeg kalendara i merenja vremena, nepažnjom od strane policijskog službenika), to je samo u izuzetnim slučajevima podložno preispitivanju.

E.S., poreklom iz Avganistana, uzrasta 16 godina, je registrovan na ulazu u Srbiju kao punoletno lice. Kada je pred socijalnom radnicom u Beogradu izjavio da je maloletan i bez pratnje to nije uzeto u obzir. Održan je sastanak sa rukovodiocem službe za zaštitu dece, koja je rekla da centar za socijalni rad ne može ništa da uradi po tom pitanju, jer se oni oslanjaju na dokument koji dobiju od policije, tj. na policijsku procenu.¹¹

Sa druge strane, u jednom slučaju jeste preispitana informacija o godištu i to onda kada su osobe registrovane od strane policije kao maloletna lica bez pratnje, a kada su službenici centra za socijalni rad i službenici Komesarijata za izbeglice i migracije koji su zaduženi za smeštaj (i u praksi oni koji veoma često odlučuju gde će neko biti smešten), procenili na osnovu fizičkog izgleda da se radi o vidno odraslim i punoletnim licima.

U kancelariju je došlo 6 osoba poreklom iz Avganistana, sa izdatim potvrdama o izraženoj nameri u Dimitrovgradu u kojima piše da se radi o maloletnim licima, što oni i tvrde da su, i da se upućuju u CA Krnjača. S obzirom da su registrovani kao maloletnici, i da trenutno nemaju pratnju, iako izgledaju dosta starije, kao da imaju između 20 i 30 godina, kontaktiran je terenski socijalni radnik koji je došao na sastanak u kancelariju. Rekao je da već zna za slučaj ovih momaka, i objasnio da je problematično to što „ne izgledaju kao maloletnici“. Dalje, rekao je da je „Krnjača“ trenutno zatvorena za maloletnike jer je na sastanku Ministarstva rada, unutrašnjih poslova i KIRS-a odlučeno da se u CA Krnjača ne primaju više maloletnici bez pratnje, već da CA Sjenica postane kamp za maloletnike bez pratnje“, i da zbog toga momci ne mogu da budu primljeni u CA Krnjača i da je policija u Dimitrovgradu pogrešila što im je dodelila taj kamp. Sa druge strane, naveo je da momci vidno nisu maloletni i da on ne može da ih smesti u smeštaj za maloletnike bez pratnje, i da je i to greška policije što su ih registrovali kao maloletnike.¹²

¹⁰ APC/CZA izveštaj iz kancelarije od 29.01.2018.

¹¹ APC/CZA izveštaj sa terena od 02.04.2018.

¹² APC/CZA izveštaj iz kancelarije od 07.01.2019.

2. Procena uzrasta kada nema policijske potvrde o nameri za azil ili rešenja o otkazu boravka

U drugom slučaju, kada osoba nema ni potvrdu o izraženoj nameri da traži azil niti rešenje o otkazu boravka, dolazi do „procene uzrasta“ rukovođene već pomenutim ličnim principima i veštinama socijalnih radnika. Osobe koje tvrde da su maloletnici bez pratrne su APC službenicima izjavljivale da su nakon kraćeg razgovora, od svega nekoliko minuta, bile „procenjene“ od strane mobilnog tima socijalnih radnika kao punoletne i bile upućivane u policijsku stanicu ili na Komesarijat za izbeglice i migracije koji im je dodeljivao neki od prihvatnih centara za smeštaj, bez prethodnog informisanja o potrebi registracije. Neretko se dešavalo i da socijalni radnik pred službenicima APC, isključivo na osnovu fizičkog izgleda, „identificuje“ osobu kao punoletnu, bez obzira što ona tvrdi da je maloletna.

U kancelariju su došle 3 izbeglice poreklom iz Avganistana, S.S., S.I i N.M. Sva trojica tvrde da imaju 15 godina. Objašnjeno im je da će biti kontaktirana socijalnu radnicu koja će im pomoći oko dobijanja policijske potvrde i smeštaja. Kada je socijalna radnica ušla u kancelariju glasno je prokomentarisala "ova dvojica su punoletni sigurno, ovaj je možda maloletan". Pri toj „proceni“ jedan od izbeglica za koga je rekla da je sigurno punoletan, joj je bio okrenut leđima. Nakon toga, upitana je ko i na osnovu čega procenjuje godine izbeglica koje tvrde da su maloletni, na šta je odgovorila da to rade policija i Komesarijat za izbeglice i migracije, i to na osnovu izgleda.¹³

U ovom slučaju ne samo da je sud o validnosti nečije izjave, i samim tim nečijeg uzrasta, donešen na krajnje diskutabilan i pogrešan način, već se ispostavilo i da se ne zna ko je zadužen za procenu. U Instrukciji Ministarstva za rad, zapošljavanje, socijalna i boračka pitanja iz 2018 godine, navedeno je da opservaciju i intervju vrši terenski socijalni radnik¹⁴, i da je to jedan od načina identifikacije maloletnika bez pratrne. Međutim, u navedenom primeru i kontaktu sa socijalnom radnicom dobijen je sasvim drugačiji odgovor. Da se ovo ne dešava prvi put, već da se možda radi o ustaljenoj praksi, pokazao je razgovor sa terenskim socijalnim radnikom početkom 2019. godine, u kojem je on opisao postupanje službenika centara za socijalni rad, Komesarijata za izbeglice i migracije i policije.

Osobe koje tvrde da su maloletnici bez pratrne su APC službenicima izjavljivale da su nakon kraćeg razgovora, od svega nekoliko minuta, bile „procenjene“ od strane mobilnog tima socijalnih radnika kao punoletne i bile upućivane u policijsku stanicu ili na Komesarijat za izbeglice i migracije koji im je dodeljivao neki od prihvatnih centara za smeštaj, bez prethodnog informisanja o potrebi registracije.

Neretko se dešavalo i da socijalni radnik pred službenicima APC, isključivo na osnovu fizičkog izgleda, „identificuje“ osobu kao punoletnu, bez obzira što ona tvrdi da je maloletna.

¹³ APC/CZA izveštaj iz kancelarije od 14.05.2019.

¹⁴ MINRZS, op.cit

S obzirom da se u to vreme "zakazivala" registracija u policijskoj stanici, često se dešavalo da osobe koje su u toku jednog dana identifikovane od strane socijalnih radnika kao maloletnici bez pratrne moraju da prespavaju u Miksalištu.¹⁵ Po rečima socijalnog radnika, pošto je Komesarijat za izbeglice i migracije zadužen za obezbeđenje tokom noći, njihovi službenici uzimaju spisak identifikovanih maloletnika bez pratrne koji su tog dana sastavili terenski socijalni radnici, proizvoljno traže i procenjuju uzrast i odlučuju ko će moći da prespava u Miksalištu, te se na taj način ignorise mišljenje socijalnog radnika.¹⁶

U situacijama u kojima su osobe koje tvrde da su maloletne i da putuju same, već smeštene u neki od prihvatnih ili centara za azil kojima rukovodi Komesarijat za izbeglice i migracije i kada su evidentirane u KIRS internoj dokumentaciji kao punoletne, nadležni centar za socijalni rad ne preispituje validnost te informacije čak ni kad osobe vidno izgledaju mlađe ili same tvrde da su maloletne.

U usmenom odgovoru terenske socijalne radnice Centra za socijalni rad Bujanovac na obaveštenje APC o postojanju maloletnika bez pratrne u prihvatnom centru u Bujanovcu, rečeno je da će proveriti informacije iz obaveštenja poslatog od strane APC, ali da uglavnom kao validne uzimaju informacije koje Komesarijat za izbeglice i migracije poseduje.¹⁷

Primećen je takođe novi trend, zastupljen mahom u prihvatnim centrima na jugu Srbije, da maloletna lica bez pratrne koja putuju u grupama odraslih, koje su formirane u Makedoniji ili Grčkoj, izjavljuju da su punoletna. Nekada to rade samoinicativno, a nekad, po njihovim rečima, uz instrukciju i savet službenika Komesarijata za izbeglice i migracije, kako se ne bi razdvajali od grupe sa kojom putuju. H.N, uzrasta 15 godina i M.R, uzrasta 17 godina, obojica poreklom iz Avganistana, smeštene u prihvatnom centru u Vranju, su podelili da su im službenici Komesarijata za izbeglice i migracije u prihvatnom centru u Vranju i u prihvatnom centru u Bujanovcu rekli da mogu da se registruju kao punoletna lica kako bi ostali zajedno sa grupom sa kojom putuju. Nakon toga su izjavili da su punoletni i tako evidentirani u internoj evidenciji Komesarijata za izbeglice i migracije. ¹⁸

Isti trend je prisutan i u prihvatnom centru u Obrenovcu, još od polovine 2018. godine, pri čemu deca sama biraju da se prijave kao odrasli, kako bi obezbedili smeštaj upravo u ovom centru, odakle prema njihovim rečima lako mogu da uspostave kontakt sa krijumčarima i nastave put dalje.¹⁹

ZAKLJUČCI

Na osnovu izloženih nalaza, evidentno je da postoji ogromna potreba za uspostavljanjem jasne i sistematične procedure utvrđivanja uzrasta. Kako bi se spričile zloupotrebe sistema od onih koji tvrde da su maloletni a zapravo nisu, ali i kako bi se sa druge strane zaista zaštitili svi koji uzrastom zaista pripadaju grupi maloletnih migranata kao veoma ranjivoj kategoriji, važno je napustiti dosadašnje pogubne ad hoc prakse procene uzrasta od strane ovlašćenih ili neovlašćenih lica, koje neretko mnogo više štete nego što koriste. Procena uzrasta na osnovu opservacije fizičkog izgleda osobe je krajnje nepouzdana metoda, jer zavisi pre svega od subjektivnih standarda, predrasuda, stavova, uverenja, ličnog i životnog iskustva procenjivača, posebno kada je reč o tome kako treba da izgleda osoba određenog uzrasta. Takođe, fizički razvoj ljudskog tela i lica, iako prati određene faze nije egzaktan i istovetan za svako ljudsko biće. Iako postoje očekivanja i kriterijumi povezani sa kalendarskim uzrastom, on zavisi i od načina života i životnog iskustva, a izbeglice u svom životu imaju teška, često i traumatična iskustva, hronično nepovoljne, a nekad i egzistencijalno nedovoljne uslove života, bez dovoljno vode, hrane, sa smanjenom dostupnošću zdravstvene zaštite, sredstava za održavanje higijene, itd., što sve utiče na sam fizički izgled osobe i može da zavede procenitelja. Iz svega navedenog, jasno je da utvrđivanje uzrasta ne sme da se zasniva na subjektivnoj proceni fizičkog izgleda.

¹⁵ Miksalište predstavlja prostor za rad koji deli više organizacija koje pružaju različite usluge migrantima i traciocima azila, i funkcioniše je poput dnevног centra, sve do preuzimanja od strane Komesarijata za izbeglice i migracije, početkom maja 2018 godine, kada je postao svojevrsan „one-stop“ centar, gde migranti dolaze u prvi kontakt sa KIRS-om, koji ih upućuje u prihvatne centre radi smeštaja. I dalje je prisutan određen broj organizacija, kao i mobilni tim socijalnih radnika zadužen za maloletnike bez pratrne u istom prostoru po dozvoli i uz saglasnost KIRS-a.

¹⁶ APC/CZA izveštaj iz kancelarije od 13.01.2019.

¹⁷ APC/CZA izveštaj sa terena od 29.08.2019.

¹⁸ APC/CZA izveštaj sa terena od 24.07.2019.

PREPORUKE

- Neophodno je sačiniti jasan, objektivan i sistematičan postupak utvrđivanja uzrasta.

○ Postupak treba da se sastoji iz minimum tri faze: i) procena i donošenje odluke u najboljem interesu deteta; ii) ne-medicinske metode procene (i.e. analiza dokumenata, intervju, testovi); iii) medicinske metode procene kojima treba pristupiti isključivo ukoliko ne-medicinske metode nisu dovoljne za određivanje uzrasnog raspona kojem osoba pripada.²⁰

- Potrebno je odrediti aktera u azilnom sistemu koji ima odgovornost i ingerenciju da sprovodi postupak utvrđivanja uzrasta deteta.
- Profesionalci koji sprovode postupak utvrđivanja uzrasta moraju da poseduju odgovarajuće veštine i znanje za rad sa decom, kao i da budu obučeni za sprovođenje postupka.

○ Veštine i znanja koja su neophodna su: poznavanje psihičkog (emocionalnog, kognitivnog, socijalnog, itd.) i fizičkog razvoja deteta; pozavanje kulturološke, etničke, socijalne, religijske sredine iz koje dete dolazi i kako to utiče na poimanje razvojnih stupnjeva i zrelosti osobe (definicija odraslog i deteta se može razlikovati u zavisnosti od kulture); poznavanje uslova migracija i ilegalnog kretanja, rizika i opasnosti koju mogu ili jesu doživeli; veštine vođenja intervju-a sa decom; veštine vođenja intervju-a sa traumatizovanim osobama.

○ Obuka o korišćenju različitih metoda procene uzrasta, pre svega nemedicinskih metoda, kao i tumačenje dobijenih informacija podrazumeva osiguravanje donošenja najobjektivnijeg mogućeg zaključka o nečijem uzrasnom rasponu, vođenje računa o dobrobiti deteta tokom samog postupka (kako ne bi bilo (re)traumatizovano, preplašeno, u otporu, itd.), evaluaciju postupka i profesionalaca koji ga sprovode. Ovakvu obuku bi osmislio i sprovodio tim stručnjaka za rad sa decom (psiholozi, pedijatri, socijalni radnici) a koju bi odobrila ili akreditovala nadležna državna institucija.

Opšti principi kojima se treba rukovoditi tokom postupka su sledeći:

- Utvrđivanje uzrasta ne treba da bude uobičajena praksa, već postupak koji se pokreće nakon postojanja opravdane sumnje i nedoumice da li je neka osoba maloletna ili nije.
- Osoba treba da se tretira kao dete sve dok se suprotno ne dokaže.
- Neophodno je odrediti staratelja, koji osigurava da dete može da učestvuje u postupku, da je ono informisano (na detetu prilagođen, rodno osetljiv i način primeren uzrastu), i da razume sam postupak, čime se detetu omogućava da izrazi svoje mišljenje i doneše informisanu odluku o učešću u postupku.
- Neophodno je prilagoditi postupak specifičnim potrebama osobe čiji se uzrast procenjuje
- Postupak se sprovodi na holistički i multidisciplinarni način, čime se osigurava da se sve neophodne mere zaštite i prava deteta poštuju.
- S obzirom da ne postoji jedan metod kojim je moguće egzaktno utvrditi uzrast osobe, neophodno je koristiti kombinovane metode, kojima se procenjuju fizički razvoj, zrelost i psihološki razvoj.
- Za procenu uzrasta ne treba koristiti nijedan metod koji uključuje nagost, pregled, opservaciju i merenje gentitalija i intimnih delova tela.
- Neophodno je voditi računa o privatnosti deteta i zaštiti podataka do kojih se dođe tokom postupka, uključujući i informisanje deteta o potrebi i načinima deljenja dobijenih informacija.

20 Ove medicinske metode preporučuje EASO: pregled zuba, magnetnu rezonancu, procenu fizičkog razvoja (kao ne radioaktivne metode), zatim rentgen zglobo šake, rentgen ključne kosti, rentgen zuba (kao krajnje radioaktivne metode).

Bibliografija:

- APC/CZA izveštaji sa terena i iz kancelarije 2018.
- APC/CZA izveštaji sa terena i iz kancelarije 2019.
- Council of Europe, Report of the fact-finding mission by Ambassador Tomáš Boček, Special Representative of the Secretary General on migration and refugees to Serbia and two transit zones in Hungary, Council of Europe, 2017, SG/Inf(2017)33. Dostupno na: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168075e9b2
- Council of Europe Committee of Ministers, Council of Europe Action Plan on Protecting Refugee and Migrant Children in Europe, Council of Europe, 2017. Dostupno na: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168071484e
- Council of Europe Children's Rights Division, Age assessment: Council of Europe member states' policies, procedures and practices respectful of children's rights in the context of migration, Council of Europe, 2017. Dostupno na: <https://rm.coe.int/age-assessment-council-of-europe-member-states-policies-procedures-and/168074b723>
- European Asylum Support Office (EASO), Practical guide on age assessment (second edition), European Asylum Support Office, 2018, Dostupno na: <https://easo.europa.eu/sites/default/files/easo-practical-guide-on-age-assesment-v3-2018.pdf>
- Ministarstvo za rad, zapošljavanje, socijalna i boračka pitanje RS (MINRZS), Instrukcija o načinu postupanja centra za socijalni rad – organa starateljstva, u realizaciji smeštaja maloletnih migranata/izbeglica bez pravnje, 2018
- Zakon o azilu (Službeni glasnik RS, br. 109/2007). Dostupno na: <https://www.azilsrbija.rs/wp-content/uploads/2012/11/zakon-o-azilu.pdf>
- Zakon o azilu i privremenoj zaštiti (Službeni glasnik RS, br. 24/2018). Dostupno na: https://www.azilsrbija.rs/wp-content/uploads/2018/04/pdf_Lat_Zakonoaziluprivremenoza%C5%A1titj_24.3.2018-23.pdf

The European Union is made up of 28 Member States who have decided to gradually link together their know-how, resources and destinies. Together, during a period of enlargement of 50 years, they have built a zone of stability, democracy and sustainable development whilst maintaining cultural diversity, tolerance and individual freedoms. The European Union is committed to sharing its achievements and its values with countries and peoples beyond its borders. The European Commission is the EU's executive body.

Delegacija Evropske unije u Srbiji - <http://europa.rs/>
EuropeAid Cooperation Office - https://ec.europa.eu/europeaid/index_en.htm
Civil Society Facility Programme 2015
<https://webgate.ec.europa.eu/europeaid/online-services/index.cfm?ADSSChck=1472572570252&do=publi.detPUB&nbPubliList=15&page=1&ordery=upd&se>

Partneri na projektu

Centar za zaštitu i pomoć tražiocima azila APC/CZA - <http://azilsrbija.rs/>
<http://apc-cza.org>
BETA novinska agencija - <https://beta.rs/>
Centar za istraživanje javnih politika - <http://www.publicpolicy.rs>

ASYLUM PROTECTION CENTER /
CETAR ZA ŽAŠTITU I POMOĆ TRAŽILOCIMA AZILA
Belgrade Address: Mišarska 16, 11118 Belgrade

Regional Migrant/Asylum Info Centres:
Gavrila Principa 13, 11000 Belgrade, Serbia
Braće Radić 3, 24000 Subotica, Serbia
Vase Smajevića 11, 17523 Preševo, Serbia

Tel/Fax:
+381 63 70 47 090; +381 11 323 30 70;
+381 11 407 94 65; +381 69 267 0503; +381 63 704 7080

Email: sediste@apc-cza.org; rados.djurovic@apc-cza.org
Website: www.apc-cza.org; www.azilsrbija.rs

Facebook: www.facebook.com/AziliUSrbiji
Twitter: www.twitter.com/APC_CZA

Smartphone Application
Asylum in Serbia:
Available to download from Android or Windows Apps Store to your smartphone device

